

ร้อยแก้วแนวขบขันกับสังคมไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7

ในการศึกษาวรรณกรรมโดยทั่วไป นักศึกษาวรรณกรรมมักสนใจเป็นพิเศษเฉพาะตัวงานวรรณกรรมและผู้ประพันธ์ แต่แท้ที่จริงในโลกของวรรณกรรมยังต้องมีองค์ประกอบอีกประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งนั่นคือ ผู้อ่านหรือสังคมนั่นเอง องค์ประกอบทั้งสามประการคือ ผู้สร้างงาน ผลงาน และผู้เสพงาน หรือผู้อ่าน จะก่อให้เกิดดวงจรอันซับซ้อนขึ้นในโลกของวรรณกรรม (สุภางค์ จันทวานิช 2526 : 10) เป็นการส่งและรับอิทธิพลต่อกันและกันอย่างลึกซึ้ง การศึกษาวรรณกรรมให้เห็นวงจรครบถ้วนทั้ง 3 มิติ จะทำให้มองเห็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวรรณกรรมหรือปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง ในบทที่ 3 ผู้วิจัยได้ศึกษาผลงานร้อยแก้วแนวขบขันโดยละเอียดแล้ว ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาร้อยแก้วแนวขบขันจากองค์ประกอบด้านนักประพันธ์ผู้สร้างงาน และด้านสาธารณชนผู้เสพงาน เพื่อจะเข้าใจลักษณะของร้อยแก้วแนวขบขันที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 ได้ชัดเจนขึ้น และในขั้นต่อมาจะเป็นการศึกษาในมุมมองจากมุมมองแรกคือ พิจารณาภาพสะท้อนของสังคมที่ปรากฏในร้อยแก้วแนวขบขัน การศึกษาในลักษณะนี้อาจช่วยทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมของร้อยแก้วแนวขบขันได้ชัดเจนขึ้น และมองเห็นคุณค่าของร้อยแก้วแนวขบขันได้ลึกซึ้งขึ้น โดยผู้วิจัยจะแบ่งศึกษาเป็น 3 หัวข้อใหญ่คือ

1. องค์ประกอบด้านสาธารณชนผู้เสพงานวรรณกรรม
2. องค์ประกอบด้านผู้สร้างวรรณกรรม
3. ภาพสะท้อนของสังคมไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 ในร้อยแก้วแนวขบขัน

1. องค์ประกอบด้านสาธารณชนผู้เสพงานวรรณกรรม

เมื่อเกิดวรรณกรรมร้อยแก้วรูปแบบใหม่ตามแบบตะวันตกคือ เรื่องสั้นและนวนิยายในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น เรื่องขบขันก็เป็นร้อยแก้วแนวหนึ่งในยุคแรกเริ่มของนิยายสารคดีนิเวศ คือ เรื่อง สมภาพ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นร้อยแก้วแนวขบขันเรื่องแรก และสุมาลี วีระวงศ์ (2530 : 3-4) ผู้ศึกษาเกี่ยวกับร้อยแก้วแนวใหม่ของไทย ก็ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่านับแต่ถึงคดีร้อยแก้วขนาดสั้นซึ่งเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในนิยายสารคดีนิเวศนั้น ส่วนใหญ่มีเจตนาจะยั่วเร้าอารมณ์ขัน

ด้วยพฤติกรรมของตัวละครบ้าง ด้วยคำพูดสำนวนโวหารแปลก ๆ บ้าง ต่อมาเมื่อถึงยุควิวัฒนาการพิเศษและวิวัฒนาการ ซึ่งร้อยแก้วแนวใหม่ เริ่มมีมากขึ้น เรื่องแนวขบขันก็เป็นประเภทที่มีจำนวนมาก ซึ่งน่าจะแสดงว่าได้รับความนิยมมากพอสมควรในบรรดาร้อยแก้วแนวใหม่ยุคแรก และจากยุคลัทธิวิทยาจนถึงสิ้นรัชกาลที่ 7 ร้อยแก้วแนวขบขันก็ได้รับความนิยมสืบเนื่องมาโดยตลอด การที่ร้อยแก้วแนวขบขันก่อกำเนิดขึ้นและได้รับความนิยมค่อนข้างสูงตั้งแต่แรกนั้น ผู้วิจัยเห็นว่านอกจากการพิจารณาลักษณะในทางวรรณกรรมโดยตรงแล้ว สภาพแวดล้อมของวรรณกรรมในยุคนั้นและก่อนหน้านั้น รวมทั้งผู้ประพันธ์และผู้อ่านก็น่าจะมีส่วนสำคัญด้วย ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเสพวรรณกรรม รสนิยมทางวรรณกรรมของกลุ่มผู้เสพงานและการขยายวงของผู้อ่าน ซึ่งเป็นผลมาจากการขยายการศึกษา

1.1 กระบวนการเสพวรรณกรรม

สิ่งสำคัญประการแรกที่ทำให้ร้อยแก้วแนวขบขันได้รับการยอมรับและได้รับความนิยมน่าจะมาจากวิธีการรับหรือ เสพวรรณกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป วิธีการเสพวรรณกรรมเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับลักษณะของวรรณกรรม วิภา เสนานาน (Wibha Senanan 2518 : 112) มีความเห็นว่า วรรณกรรมร้อยกรองที่แต่งขึ้นในสมัยก่อนนั้นแต่งขึ้นเพื่อการฟังหรือรับด้วยหู ส่วนที่เป็นวรรณกรรมการแสดงก็แต่งขึ้นเพื่อการแสดงให้ดูคือรับด้วยตาและหู แต่บันเทิงคดีแนวใหม่นี้แต่งขึ้นเพื่อการอ่านโดยตรง ลักษณะสำคัญของวรรณกรรมในสมัยก่อนช่วยยืนยันความคิดนี้ได้ กล่าวคือ วรรณกรรมซึ่งแทบทั้งหมด เป็นร้อยกรองมักมี เนื้อ เรื่องอยู่ในวงแคบและกวีจะไม่เน้นการเสนอแนวความคิดมากนัก แต่จะมุ่งที่ศิลปะการใช้ภาษา เป็นความสามารถในการเรียบเรียงถ้อยคำ มีกวีโวหาร สีสาวจิ้งหะ การเล่นคำเล่นความ เพื่อเสียงเสนาะและความที่ไพเราะมากกว่า (กุหลาบ มลลิกะมาส 2527 : 196-197) ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะการศึกษาของประชาชนยังอยู่ในวงแคบ วรรณคดีจึงเผยแพร่ออกไปด้วยการฟัง วรรณศิลป์จึงสำคัญกว่าเนื้อเรื่อง

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2527 : 65-66) ก็มีความเห็นที่สอดคล้องกันโดยเสนอความคิดว่า วรรณกรรมของอยุธยาในส่วนใหญ่มิได้มีเพื่อการอ่านหาความบันเทิง แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อพิธีกรรมและศาสนา เช่น ลิลิตอองการแข่งน้ำ มหาชาติคำหลวง ฯลฯ แม้ว่ามีวรรณกรรมอีกส่วนหนึ่งซึ่งให้ความบันเทิงแต่ก็ได้ผ่านการอ่านแต่ผ่านการแสดง ได้แก่ วรรณกรรมการแสดง เช่น สมุทรโฆษ คำฉันท์ เป็นต้น แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าชนชั้นสูงในสมัยอยุธยาจะไม่สามารถหาความบันเทิงจากการอ่านหรือฟังการอ่านวรรณกรรม กาสรวาล ทวาทศมาส หรือ ยวนพ่าย คงจะให้ความบันเทิงอย่างสูงแก่คนในราชสำนักที่จะรื่นรมย์กับกวีโวหาร แต่ความรื่นรมย์เช่นนี้เป็นคนละอย่างกับความสนุกสนานที่คนได้รับจากการอ่านนิยาย กล่าวคือ ตัวท้องเรื่องของวรรณกรรมไม่ใช่สิ่งสำคัญ

นัก แต่กวีโวหาร เป็นปัจจัยสำคัญของความบันเทิงมากกว่า และในทัศนะของนิธิ ลักษณะนี้ได้เปลี่ยนไป เมื่อถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เห็นได้ชัดว่าวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์มีลักษณะ เป็นวรรณกรรมเพื่อการอ่านอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะชนชั้นนำในสังคมจากศักดินาเต็มรูปในสมัยอยุธยา มาเป็นระบุมืดมากขึ้น เนื่องจากระบบการค้าต่างประเทศที่เฟื่องฟูมากในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ระบุมืดในสมัยรัตนโกสินทร์คือชนชั้นนำในระบบศักดินาผสมกับชาวจีนและเชื้อสาย เป็นจำนวนมากประกอบกัน เป็นชนชั้นสูงในสังคมไทย มีบทบาทในพัฒนาการทางวัฒนธรรมชั้นสูงของสังคม (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2527 : 147) ลักษณะสำคัญของสังคมระบุมืดคือ เป็นสังคมที่ประชาชนมีความใส่ใจในการศึกษามากขึ้น เพราะเป็นสิ่งจำเป็นต่อการติดต่อค้าขาย เมื่อประชาชนอ่านออกเขียนได้ วิธีการเสพวรรณกรรมก็เปลี่ยนจากการฟังมาเป็นการอ่าน จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์ เป็นวรรณกรรมที่อ่านง่ายขึ้น ทั้งคำศัพท์ที่ใช้และรูปแบบคำประพันธ์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลอน แม้แต่วรรณกรรมเพื่อการแสดง เช่นบทละครก็แต่งสำหรับการอ่านเพื่อความบันเทิงด้วย ดังจะเห็นว่ามีการแต่งบทละครเรื่องยาวจนจบทั้งเรื่อง ซึ่งไม่สามารถใช้แสดงให้จบได้โดยตลอดอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนวิธีเสพวรรณกรรมมีผลทำให้ลักษณะสำคัญของวรรณกรรมเปลี่ยนไปจากการเน้นวรรณศิลป์เพื่อความไพเราะ เสนาะหูโดยไม่ต้องสนใจเนื้อเรื่องนัก มาเป็นเนื้อเรื่องที่สนุกสนานในแนวแปลกใหม่เพื่อการอ่านติดตามเรื่อง เนื้อเรื่องจึงเพิ่มระดับความสนุกสนานขึ้นมา ดังจะเห็นได้ว่านักประพันธ์ได้พยายามแสวงหานิยายจากแหล่งกำเนิดแปลก ๆ ใหม่ ๆ เช่น ลิลิตเพชรมงกุฎ จากนิทานของฮินดู สามก๊ก จากจดหมายเหตุจีน และ ราชาธิราช จากพงศาวดารมอญ เป็นต้น และเมื่อเน้นเนื้อเรื่อง รูปแบบการเขียนเพื่อสื่อเรื่องราวที่สนุกสนานจึงต้องเป็นรูปแบบง่าย ๆ เพื่อให้เข้าใจเรื่องได้รวดเร็ว

เมื่ออารยธรรมตะวันตกเริ่มเข้าสู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมาได้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมบางประการซึ่งช่วยสนับสนุนให้วิธีการเสพวรรณกรรม เปลี่ยนจากการฟังมาเป็นการอ่านมากยิ่งขึ้น นั่นคือรัชกาลที่ 5 ทรงขยายการศึกษาโดยโปรดให้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เมื่อ พ.ศ. 2414 ถัดจากนั้นโรงเรียนสำหรับสามัญชนแห่งแรกคือโรงเรียนวัดมเหยงคณ์ก็ตั้งขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2427 ทำให้การศึกษาเริ่มขยายไปสู่ประชาชนสามัญ นอกจากนั้นกิจการการพิมพ์ยังเริ่มขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 และเจริญขึ้นมากในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการพิมพ์หนังสือต่าง ๆ ซึ่งเป็นการสนับสนุนการอ่านเขียนให้แพร่หลายยิ่งขึ้น จนกระทั่งต้นรัชกาลที่ 5 โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์และหมอสมิทธิพิมพ์เรื่องวรรณคดีต่าง ๆ ออกเผยแพร่ (สุพรรณิ วราทร 2517 : 30-31) การพิมพ์เรื่องวรรณคดีออกขายช่วยยืนยันว่ามีการ "อ่าน" วรรณกรรมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะประชาชนมีการศึกษามากขึ้น

วิธีการ เสพวรรณกรรมที่เปลี่ยนไปและส่งผลให้ เนื้อ เรื่อง เป็นองค์ประกอบสำคัญนี้เอง ที่ทำให้ร้อยแก้วแนวขบขันซึ่ง เป็นบันเทิงคดีรูปแบบใหม่ได้รับการยอมรับทันที เพราะมีลักษณะต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความนิยมของสังคม ทั้ง เนื้อ เรื่องซึ่งสนุกสนาน แปลกใหม่ และเป็นเรื่องที่ใกล้ตัว ต่างจาก เนื้อ เรื่องแบบ เดิมโดยสิ้นเชิง และการเล่าเรื่องด้วยภาษาร้อยแก้วที่ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ทำให้รับ เรื่องราวที่สนุกสนานได้ง่ายยิ่งขึ้น

ในช่วงต้นรัชกาลที่ 5 มีการแต่งเรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ กันมาก เนื้อเรื่องจึงมี ลักษณะซ้ำซากอย่างชัดเจนจนทำให้ผู้อ่านเริ่ม เบื่อหน่าย ดังนั้น เมื่อร้อยแก้วแนวขบขันซึ่งมี เนื้อหา แปลกใหม่เกิดขึ้น จึงได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว หลักฐานที่ช่วยยืนยันความคิดนี้ก็คือ คำนำ ของ ผู้จัดทำนิตยสารวชิรญาณวิเศษ และลักวิทยานิตยสารวชิรญาณวิเศษ เล่ม 6 หน้า 10 เดือน มกราคม ร.ศ.109 (พ.ศ.2433) คณะกรรมการสัมปาทิกสภาผู้จัดทำหนังสือได้อธิบายเกี่ยวกับลักษณะ ของเรื่องต่าง ๆ ที่เชิญชวนให้สมาชิกแต่งส่งมาลงวชิรญาณวิเศษ และในตอนหนึ่งได้กล่าวเชิญชวน ให้แต่งเรื่องขบขันว่า

เรื่องนิทานขบขัน ๆ เรื่องในลักษณะนี้ถึงไม่สู้มีประโยชน์อย่างอื่นนอกจากความสนุกก็ คิดยากแต่งยาก ด้วยนิทานไทย ๆ เรามักเป็นเรื่องคล้าย ๆ คลึง ๆ ไม่สู้แปลกและ มักหายากาย เป็นเรื่องเล่าซ้ำ ๆ กันมาแต่โบราณเสียเป็นพื้น ไม่ใคร่จะเห็นใครคิด แต่งนิทานขบขันใหม่ ๆ

(คำนำ 2433 : 111-112)

ส่วนในคำนำของนิตยสารลักวิทยานิตยสารฉบับแรก เดือนกรกฎาคม ร.ศ.119 (พ.ศ.2443) ก็มีข้อความว่า

เวลานี้เรื่องกลอนจักร ๆ วงศ์ ๆ เป็นของที่ไม่ใคร่มีใครเอาใจใส่เท่าใดแล้ว แลตามความเห็นของเรานั้น ถ้าเอาเรื่องมาแต่งเป็นกลอนเข้าแล้วทำให้หายขบขัน เสียโดยมาก แลเรื่องที่แต่งเป็นกลอนได้นั้นมักเป็น เรื่องที่แต่งสำหรับอ่านกลอน หา ไร้อ่านเนื้อเรื่องไม่ เพราะเรื่องเหล่านี้พอจับอ่านเข้าก็คาดหน้าได้เสียเกือบ หมดแล้วว่า มนุษย์หนุ่มจะไปฆ่ายักษ์ตายแล้วได้ลูกสาวยักษ์เป็นเมียคนหนึ่งแล้วไปได้ อีกคนหนึ่งแล้วมีลูก ๆ ฆ่ายักษ์ได้ลูกสาวตามพ่อต่อ ๆ กันไป การที่เรากล่าวมาดังนี้ มิใช่จะติเตียนกลอนว่าเป็นของไม่ดีเมื่อใด เราเองก็ชอบเรื่องกลอนอยู่ แต่ถึงอย่าง นั้นก็ตีความจริงยังยืนยันอยู่ที่ว่าเวลานี้ไม่ใคร่มีใครเอาใจใส่เรื่องกลอนดังที่กล่าวมานั้น เท่าใดแล้ว

(คำนำ 2443 : 1)

ทั้งสองข้อความนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการยอมรับและนิยม เรื่องขบขันนั้น เนื่องมาจากเนื้อเรื่องที่แปลกใหม่ สนุกสนาน แตกต่างไปจากเดิม และอันที่จริงความเปลี่ยนแปลงในการเสพวรรณคดีนี้ไม่ใช่จะเป็นเหตุผลเพียงสำหรับอธิบายการยอมรับและความนิยมต่อร้อยแก้วแนวขบขันตั้งแต่ต้นเท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่ายังเป็นคำอธิบายที่เข้าได้กับความนิยมที่มีต่อร้อยแก้วแนวใหม่แบบตะวันตกทั้งหมด เพราะร้อยแก้วแนวใหม่ประเภทอื่น ๆ ที่แต่งขึ้นในยุคแรก ๆ ทั้งเรื่องสืบสวน เรื่องผจญภัย หรือ เรื่องรัก ก็ล้วนมีคุณสมบัติเช่นเดียวกันกับเรื่องขบขันคือมีเนื้อเรื่องที่สนุกสนานและแปลกใหม่ และเล่าด้วยภาษาที่ไม่นับซับซ้อนทำให้ผู้อ่านรับเรื่องราวที่สนุกสนานได้อย่างง่ายดายนักวรรณคดีส่วนใหญ่มักกล่าวกันว่าความเปลี่ยนแปลงของวรรณกรรมไทยในจุดนี้มีสาเหตุสำคัญเนื่องจากการรับวัฒนธรรมตะวันตก คือนักเรียนนอกนารูปแบบมาแต่งหรือนำเรื่องของตะวันตกมาแปลซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วย แต่ถ้ารับวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของตะวันตกมาโดยสภาพทางวงวรรณกรรมและสังคมไทยไม่สอดคล้องและเอื้ออำนวย บันเทิงคดีร้อยแก้วแบบตะวันตกก็คงจะไม่เจริญได้รวดเร็วถึงเพียงนี้

จะเห็นได้ว่าวิธีการเสพวรรณกรรมที่เปลี่ยนแปลงจากการฟังมาเป็นการอ่าน ทำให้เนื้อเรื่องที่สนุกสนานกลายเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้ความรื่นรมย์แทนวรรณศิลป์ ร้อยแก้วแนวขบขันซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับความนิยมนี้จึงได้รับการยอมรับในทันที นอกจากปัจจัยในด้านกระบวนการเสพวรรณกรรมแล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการเพิ่มปริมาณของร้อยแก้วแนวขบขันอย่างน่าสังเกต

1.2. รสนิยมทางวรรณกรรมของกลุ่มผู้เสพงาน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า นิธิ เอียวศรีวงศ์ เห็นว่าสังคมในสมัยต้นรัตนโกสินทร์เป็นสังคมของกรรมสิทธิ์ ดังนั้นวรรณกรรมของกรรมสิทธิ์ก็มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากวรรณกรรมสมัยอยุธยาด้วย ลักษณะนั้นก็คือ มีการรับเอาจารีตทางวรรณกรรมของประชาชนเข้าไปอย่างมาก วรรณกรรมจะสร้างขึ้นเพื่อความบันเทิงมากกว่าจะสร้างขึ้นเพื่อใช้ในพิธีกรรมหรือสั่งสอนพุทธศาสนาเหมือนสมัยอยุธยา มีการนำเรื่องที่มีนิยมในหมู่สามัญชนมาแต่งกันในราชสำนักมาก เช่น บทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ที่ชัดเจนที่สุดคือ เสภาขุนช้างขุนแผน ซึ่งรับทั้งเนื้อเรื่องวิธีการแต่งและการแสดงของชาวบ้านโดยตรง ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์คือความสนุกสนานมีสีสันและตื่นเต้นแหวกแนว เพราะพวกกรรมสิทธิ์มีฐานะร่ำรวย สามารถใช้เงินทองหาความสนุกสนานบันเทิงใจแก่ตนได้มาก ลักษณะสนุกสนานบันเทิงนี้จึงต่อเนื่องมาถึงวรรณกรรมด้วย ด้วยเหตุนี้เรื่องประเภทนิยายซึ่งเป็นจารีตทางวรรณกรรมของประชาชนซึ่งคนชั้นสูงรับมาจึงเฟื่องฟูมาก เพราะเห็นความ "สนุก" เป็นเรื่องสำคัญ นอกจากนั้นการเติมสีสันความมี

ชีวิตชีวาลงในรายละเอียดของการดำเนิน เรื่องก็ เป็นสิ่งที่กวีต้นรัตนโกสินทร์นิยมกันมาก (นิธิ
 เอียวศรีวงศ์ 2527 : 183)

จากความคิดนี้ ผู้วิจัยได้ย้อนกลับไปพิจารณาวรรณกรรมในช่วงรัชกาลที่ 1 ถึงต้น
 รัชกาลที่ 5 เพื่อค้นหาว่าความสนุกสนานนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับอารมณ์ขันหรือไม่ และได้พบว่า การ
 สร้างอารมณ์ขันหรือบทตลก เป็นสิ่งสำคัญมากอย่างหนึ่งที่กวีนิยมใช้ในการสร้างความสนุกสนานให้แก่
 เรื่อง อารมณ์ขันมีปรากฏอยู่ในวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์อย่างมากและ เป็นความแตกต่างอย่าง
 เห็นได้ชัด เมื่อ เปรียบ เทียบกับวรรณกรรมอยุธยา อารมณ์ขันในวรรณกรรมอยุธยาที่เห็นได้ชัดมี
 เพียงบทละครนอกในสมัยอยุธยาตอนปลาย ซึ่งก็มีลักษณะ เป็น เรื่องของชาวบ้านอย่างมาก ในวรรณ
 กรรมราชสำนักมีปรากฏเพียงเล็กน้อย และมักไม่เกี่ยวกับตัวเรื่องโดยตรง เช่นใน สมุทรโฆษ
คำฉันท์ ก็มีอารมณ์ขันแทรกอยู่ในบทการเล่น เบิกโรงเท่านั้น แต่ในวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์
 อารมณ์ขันจะปรากฏอยู่ในวรรณกรรมสำคัญแทบทุกเรื่อง เช่นใน เรื่องรามเกียรติ์ หนุมานเป็นตัว
 ละครสำคัญซึ่งมีบทบาทในการสร้างอารมณ์ขันอย่างมาก นอกจากนั้นบางครั้งทศกัณฐ์ก็ยังถูกทำให้
 เป็นตัวตลก ใน เรื่องอิเหนา ความขบขันจะอยู่ที่ตัวละครที่เลี้ยงและตัวละครประกอบ ใน เรื่อง
ขุนช้างขุนแผน นั้น ขุนช้างถือได้ว่าเป็นตัวละครสร้างอารมณ์ขันที่เด่นมากตัวหนึ่งในวรรณคดีไทย
 ส่วนบทละครนอกก็มีโครงสร้างของการ เสนอความตลกที่เป็นระ เเบียบแบบแผนชัดเจน (สุธา ศาสตร์
 2526 : 210) เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 4 ก็มีวรรณกรรมขบขันเต็มรูปเกิดขึ้นคือ ระเด่นลิ้นได
พระมะเหลเถไถ และ อุณทรร้อยเรื่อง และในช่วงต้นรัชกาลที่ 5 คือ เรื่องวงศ์เทวราช การที่
 วรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงต้นรัชกาลที่ 5 ซึ่งรับจาริตทางวรรณกรรมของชาวบ้านอย่างมาก
 มีการสร้างอารมณ์ขันเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งนี้ สอดคล้องกับที่เจตนา นาควิธระ (2521 : 94)
 ได้กล่าวไว้ว่า "ไม่ว่าในชาติใดภาษาใด อารมณ์ขันมักจะแสดงออกมารูปของศิลปะพื้นบ้าน เสีย
 เป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงใคร่จะ เสนอความคิดว่าอารมณ์ขันน่าจะเป็นรสนิยมทางวรรณคดี
 อย่างหนึ่งที่เด่นชัดในช่วงนั้นและ เมื่อผู้แต่งและผู้อ่านมีรสนิยม เช่นนี้อยู่แล้ว เมื่อมีการแต่งบันเทิงคดี
 ร้อยแก้วแนวใหม่ เรื่องขบขันจึงเป็น เรื่องประเภทแรก ๆ ที่เกิดขึ้น และได้รับความนิยมมาก ข้อ
 ความตอนหนึ่งในคำนำของนิตยสารลัทธิวิทยานับแรกซึ่งได้ยกมาแล้ว อาจช่วยยืนยันความคิดนี้ได้
 นั่นคือ "...กลอนจักร ๆ วงศ์ ๆ เป็นของที่ไม่ม่ใครเอาใจใส่เท่าใดแล้ว และตามความเห็นของ
 เราแล้ว ถ้าเอาเรื่องมาแต่งเป็นกลอนเข้าแล้ว ทำให้เรื่องหายขบขัน เสียโดยมาก" (คำนำ
 2443 : 1) นอกจากนั้นในส่วนคำนำของนิตยสารวชิรญาณตอนที่ 22 เดือนกรกฎาคม ร.ศ.115
 (2439) ยังแสดงความเห็นว่า

นวนิยายที่ควรรู้จักมี เรื่องที่ควรรู้จักอยู่มากและ เป็นทางที่จะ เพาะปลูกความคิดให้ เกิด ถ้าจะ เทียบกับ ความสนุกของ เรื่องในหนังสือ นี้ ก็เกือบคล้ายกับละครเรื่องหนึ่ง ซึ่งพร้อมไปด้วยตลกและนายโรง คือต่างว่าคำนำ เป็น เหมือนนายโรง เพราะ เรื่องนี้จะวางท่าวางทางอย่างไรก็ดี จำเป็นต้องใช้ถ้อยคำอัน เรียบร้อย เหมือนท่าทางของนายโรง เรื่องการต่างประเทศ เหมือนนางเอกซึ่งมีกิริยาท่าทาง แซ่มช้อย่น่าดู เรื่องกิจการ เป็นเหมือนยืนเครื่องหรือตัวทหารเอก ท่าทางศึกคักคุดันก็ได้วางท่า เรียบร้อยก็ได้ เรื่องอ่านเล่นตรงกับตลกเรชาติ ๆ นี้เอง ซึ่งมีหน้าที่ที่จะต้องทำท่าทางให้ขบขันไปส่วนเดียวเท่านั้น ถึงแม้ว่าจะวางท่าให้ แซ่มช้อย ก็จำเป็นต้องให้มีเหตุขบขันไปในหน้าด้วย

(คำนำ 2439 : 2198)

ข้อความทั้งสองนี้ยืนยันได้ว่า อารมณ์ขัน เป็นรสนิยมทางวรรณคดีอย่างหนึ่งของผู้ประพันธ์ และผู้อ่านในยุคนั้น และยังช่วยแสดงให้เห็นว่าร้อยแก้วแนวขบขันได้รับความนิยมมากถึงขนาดที่ผู้จัดทำระบุไว้ว่า เรื่องอ่านเล่นจะต้องขบขัน ทั้งที่ เรื่องอ่านเล่น เป็นคำที่มีความหมายกว้าง อาจหมายถึง เรื่องอ่านเล่นประเภทใดก็ได้

จะ เห็นได้ว่า สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งทำให้ร้อยแก้วแนวขบขันได้รับความนิยมคือ บทตลก หรือการสร้างอารมณ์ขัน เป็นสิ่งที่สังคมชื่นชอบอยู่แล้ว หรือกล่าวได้ว่าเป็นรสนิยมทางวรรณคดีประการหนึ่งของสังคม ซึ่ง เนื่องมาจากความ เพื่องฟูของวรรณกรรมชาวบ้านในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ที่ เน้นความสนุกสนาน

ด้วยปัจจัยที่ได้กล่าวมาทั้ง 2 ประการทำให้ร้อยแก้วแนวขบขันได้รับการยอมรับและได้รับความนิยมตั้งแต่เริ่มแรก ประเด็นที่น่าจะพิจารณาต่อมาก็คือหลังจากยุคแรกเป็นต้นมา ร้อยแก้วแนวขบขันก็ได้รับความนิยมสืบเนื่องมาโดยตลอด ช่วงเวลา 60 ปีตั้งแต่จุดเริ่มต้นของร้อยแก้วแนวขบขันจนกระทั่งสิ้นรัชกาลที่ 7 นี้เป็นช่วงเวลาที่ยังคงเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ เนื่องจากการรับวัฒนธรรมตะวันตก เจื้อนไขต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการรับร้อยแก้วในยุคแรกย่อมเปลี่ยนแปลงไป แต่ในขณะที่เดียวกันก็อาจเกิด เจื้อนไขใหม่ขึ้นมา ดังนั้นจึงน่าจะศึกษาว่ามีเหตุผลด้านกลุ่มผู้อ่านอย่างไรบ้างที่รองรับหรือสนับสนุนให้ร้อยแก้วแนวขบขันได้รับความนิยมมาโดยตลอด นอกเหนือไปจากเหตุผลทางวรรณกรรมเพียงอย่างเดียว

1.3 การขยายตัวของผู้อ่านซึ่งเป็นผลมาจากการขยายการศึกษา

ความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่สำคัญมากที่สุดคือการที่ประชาชนมีการศึกษาคึกคักขึ้น เนื่องจากการปรับปรุงในด้านการศึกษาอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 6 เริ่มตั้งแต่การตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้นใน พ.ศ. 2453 และ เปลี่ยนเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใน พ.ศ. 2459

ซึ่งเป็นการขยายการศึกษาถึงระดับอุดมศึกษาเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2454 มีการจัดการศึกษาภาคบังคับโดยออกพระราชบัญญัติประถมศึกษากำหนดให้เด็กทุกคนต้องเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา (ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 2525 : 419-434) เมื่อสามัญชนมีการศึกษามากขึ้น จึงเป็นกลุ่มผู้อ่านบันเทิงคดีร้อยแก้วกลุ่มใหญ่อีกกลุ่มหนึ่งที่เพิ่มขึ้นจากเดิม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้านาย ขุนนาง หรือผู้มีฐานะดี เมื่อสามัญชนมีการศึกษามากขึ้นก็ย่อมต้องการวรรณกรรมที่มีรูปแบบและเนื้อหาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และเมื่อกลับมาพิจารณาลักษณะสำคัญในทางวรรณกรรมของร้อยแก้วแนว ขบขัน จะพบว่าร้อยแก้วแนวขบขันแทบทั้งหมดมีเนื้อเรื่อง เป็นเรื่องของสามัญชนหรือชาวบ้านทั่วไป รวมทั้งชนชั้นกลางที่มีการศึกษา เนื้อเรื่องเกี่ยวกับเจ้านายหรือคนชั้นสูงมีอยู่น้อยมาก ซึ่งต่างกับเรื่องในแนวอื่น ๆ ที่มักมีตัวละครเป็นคนชั้นสูง เช่น เรื่อง แนวนรัก (สุพรรณิ วราทร 2519 : 202) เนื้อเรื่องของร้อยแก้วแนวขบขันจึงสอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้อ่านส่วนใหญ่มากกว่าเรื่องแนวอื่น ๆ ทำให้เข้าใจได้ง่ายและเกิดอารมณ์ร่วมได้ง่ายกว่า นอกจากนั้นเรื่องขบขันยังใช้ภาษา ง่าย ๆ ส่วนใหญ่เป็นภาษาพูด ผู้อ่านมีความรู้พออ่านออกเขียนได้ก็เข้าใจได้อย่างรวดเร็ว และที่สำคัญที่สุดคือร้อยแก้วแนวขบขันไม่มีกรอบของโครงเรื่องบังคับอยู่เหมือนเรื่องแนวอื่น ๆ เช่น เรื่อง อิงประวัติศาสตร์ หรือเรื่องผจญภัย ฯลฯ ซึ่งผู้ประพันธ์ไม่สามารถสร้างเรื่องราวออกนอกกรอบ ใหญ่ของเรื่องได้มากนัก ร้อยแก้วแนวขบขันไม่มีเงื่อนไขของเนื้อเรื่อง นอกจากการเร้าอารมณ์ ขันเท่านั้น ดังนั้นจึงสังเกตได้ว่าเมื่อสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เรื่องขบขันก็มักจะเสนอ เนื้อเรื่องสอดคล้องไปกับสังคมแต่ละยุคด้วย ดังจะเห็นได้จากแก่นเรื่องของร้อยแก้วแนวขบขัน ซึ่งกล่าวไว้ในบทที่ 3 การที่เนื้อเรื่องเปลี่ยนไปได้เรื่อย ๆ ตามสังคมนี้นี้ทำให้เรื่องมีลักษณะที่สมจริงและใกล้ชิดผู้อ่านโดยตลอด การที่ร้อยแก้วแนวขบขันมีลักษณะและเนื้อหาที่สอดคล้องกับความ ต้องการของผู้อ่านกลุ่มใหญ่และกลุ่มใหม่ซึ่งเป็นผลผลิตของการขยายการศึกษานี้เอง จึงเป็นสาเหตุ สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งทำให้ร้อยแก้วแนวขบขันมีการเพิ่มปริมาณขึ้นอย่างน่าสังเกต

ด้วยปัจจัยของกระบวนการเสพวรรณกรรม รสนิยมทางวรรณกรรมซึ่งเป็นผลจากความ เฝอของวรรณกรรมชาวบ้าน และการขยายกลุ่มผู้อ่านเนื่องจากการขยายการศึกษา ทั้ง 3 ปัจจัย นี้ได้ร่วมกันทำให้ร้อยแก้วแนวขบขันได้รับการยอมรับและได้รับความนิยมสืบเนื่องมาโดยตลอด

2. องค์ประกอบด้านผู้สร้างวรรณกรรม

ในการแบ่งยุคของนิยายสารซึ่งเป็นเวทีสำคัญของร้อยแก้วแนวขบขันในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 ออกเป็น 4 ยุคนั้น ผู้วิจัยอาศัยนิยายสารที่เด่นเป็นพิเศษในแต่ละยุคเป็นหลักในการ แบ่งช่วง เป็นที่น่าสังเกตว่านักประพันธ์ผู้สร้างงานร้อยแก้วแนวขบขันในแต่ละยุคก็มีความแตกต่าง

กันอย่างเห็นได้ชัดทั้งในแง่สถานภาพและการศึกษา ซึ่งส่งผลไปถึงลักษณะแตกต่างของผลงานด้วย ผู้วิจัยได้ศึกษามุมหลังของนักประพันธ์ซึ่งมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับผลงานโดยจะพิจารณาเรียงลำดับไปที่ละยุคดังนี้

2.1 นักประพันธ์ยุคครุโฆวาทถึงวชิรญา (พ.ศ.2417-พ.ศ.2442) นักประพันธ์ร้อยแก้วแนวขบขันที่สำคัญของยุคนี้คือ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานาถ เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ ขุนภักดีพิทักษ์วิจิตร นายเกิด นายนาบ ฯลฯ นักประพันธ์เหล่านี้เป็นเจ้านาย ขุนนางและข้าราชการซึ่งศึกษาเล่าเรียนในประเทศ แต่ก็คงสนใจใฝ่เรียนรู้ภาษาอังกฤษจึงได้นำรูปแบบวรรณกรรมแบบใหม่ซึ่งเป็นวัฒนธรรมวรรณกรรมตะวันตกมาแต่ง นักประพันธ์ที่เป็นเจ้านายคงจะทรงรู้ภาษาอังกฤษอย่างดี เรื่องขบขันที่ทรงนิพนธ์จึงมีรูปแบบวิธีการเขียนและกลวิธีการประพันธ์ที่ซับซ้อนตามแบบ เรื่องของตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งของกรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ ในขณะที่เรื่องของนักประพันธ์ที่เป็นขุนนางและข้าราชการยังมีลักษณะการเล่าเรื่องในรูปแบบนิทานไทยปนอยู่มาก แต่นักประพันธ์ทั้งหมดก็ล้วนเป็นคนในสังคมไทยแบบเก่าและผลิตผลงานในช่วงที่เพิ่งเริ่มรับวัฒนธรรมตะวันตก สังคมยังไม่ค่อยมีความเปลี่ยนแปลงมากนัก เนื้อหาของเรื่องจึงเกี่ยวกับลักษณะและชีวิตของสามัญชนในต้นรัชกาลที่ 5 ซึ่งยังมีลักษณะแบบเดียวกับในยุคต้นรัตนโกสินทร์ ภาพสังคมที่สะท้อนผ่านผลงานของนักประพันธ์เหล่านี้จึงแตกต่างจากที่ปรากฏในร้อยแก้วแนวขบขันยุคหลัง ๆ อยู่มาก นักประพันธ์ที่เป็นขุนนางและข้าราชการจะเสนอเรื่องราวที่เป็นการสอนและอธิบายสำนวนไทยในขณะที่นักประพันธ์เจ้านาย 2 พระองค์ทรงเริ่มเสนอเรื่องที่แสดงทัศนะต่อสังคมบ้างแล้ว

นักประพันธ์ในยุคนี้มีภูมิหลังและผลงานแตกต่างจากผู้อื่นอย่างมากคือ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) ซึ่งเป็นผู้แต่งเรื่อง สมภวน และ นิทานปดฺยบัน เจ้าพระยาภาสกรวงศ์เคยไปศึกษาที่ต่างประเทศ และเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งในกลุ่ม "สยามหนุ่ม" ซึ่งสนับสนุนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และต่อต้านสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ มีนิสัยชอบเสียดสี และทนเห็นคนกระทำผิดไม่ได้จะต้องทักท้วงหรือตำหนิ (ฉัฎฐุ สุตติสังคราม 2527 : 62) เรื่อง นิทานปดฺยบัน จึงแต่งขึ้นเสียดสีสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ และเรื่อง สมภวน แต่งขึ้นเสียดสีพระที่กระทำผิดวินัย ด้วยลักษณะนิสัยและบทบาททางการเมืองนี้เอง เรื่องของท่านจึงมักเป็นเรื่องขบขันที่แต่งขึ้นเพื่อตำหนิผู้อื่นเป็นจุดประสงค์ใหญ่

2.2 นักประพันธ์ยุคหลักวิทยาดึงชวนหัว (พ.ศ.2443-พ.ศ.2453) นักประพันธ์ที่สำคัญของยุคนี้คือ น้อยลาหรือหนานลา (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) น.ม.ส. (กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์) เขียวหวาน (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) แม่วัน (พระยาสุรินทราชา) และ

อ.ต. หรือ เอติเตอร์ (หลวงวิลาสปริวัตร) นักประพันธ์ในยุคนี้ เป็นเจ้านายและขุนนางชั้นสูง ทุกพระองค์และทุกคนได้รับการศึกษาจากประเทศอังกฤษ เรื่องที่เสนอส่วนใหญ่จึง เป็น เรื่องของขุนนางและข้าราชการซึ่งเป็นนักเรียนนอก คาเนินชีวิตแบบใหม่ซึ่งได้รับอิทธิพลตะวันตก แต่ เรื่องของสามัญชนก็นิยมแต่งกันด้วย แต่ลักษณะที่เด่นที่สุดก็คือ เรื่องของนักประพันธ์ เหล่านี้ส่วนใหญ่จะมี แก่นเรื่องที่สะท้อนปัญหาหรือแสดงทัศนะ เกี่ยวกับสังคมและการเมืองในยุคนั้น สังเกตได้ว่านักประพันธ์ บางท่านจะ เสนอ เรื่องซึ่งมีแนวความคิดสอดคล้องกับบทบาทหรือหน้าที่การงานและความสนใจ เช่น รัชกาลที่ 6 ทรงเสนอเรื่องขบขันซึ่งแสดงทัศนะเกี่ยวกับการเมือง เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของ พระองค์โดยตรง หรือ เขียวหวาน ซึ่งเป็นข้าราชการกระทรวงธรรมการก็เสนอเรื่องซึ่งแสดง ปัญหาการศึกษาของคนในสังคม ส่วนนักประพันธ์อื่น ๆ ก็เสนอเรื่องซึ่งมีแนวความคิดที่สำคัญ เช่น บ.ม.ส. ทรงแต่งเรื่องขบขันคัดค้านความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ แสดงทัศนะและปัญหาเกี่ยวกับการรับอารยธรรมตะวันตก แม้วันก็เสนอเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรับอารยธรรมตะวันตก และ อ.ต. เสนอเรื่องขบขันตำหนิการใช้ภาษาไม่ถูกต้องในหนังสือพิมพ์ การที่นักประพันธ์เหล่านี้ได้รับการศึกษา อย่างดีและยังรับราชการในตำแหน่งที่สำคัญ คงจะทำให้มองเห็นความสำคัญของปัญหาสังคมเหล่านี้ อย่างลึกซึ้ง ประกอบกับผู้อ่านส่วนใหญ่ยังจำกัคอยู่ในวงของเจ้านายขุนนาง และข้าราชการที่มีการ ศึกษาดี นักประพันธ์คงตระหนักในข้อนี้ดี จึงเสนอแนวความคิดสำคัญผ่านเรื่องขบขันเป็นการส่ง "สาร" ไปถึงกลุ่มชนชั้นนำซึ่งมีบทบาทในการบริหารประเทศเพื่อช่วยแก้ไขปัญหา นอกจากนั้นนัก ประพันธ์ในยุคนี้ยังมีสถานภาพที่สูงพอที่จะชี้ข้อบกพร่องต่าง ๆ ในสังคมได้โดยไม่ต้องมีความเกรง กลัวมาเป็น เครื่องกีดขวาง เรื่องขบขันของนักประพันธ์ในยุคนี้จึงเสนอแนวคิดที่สำคัญมากกว่าในยุค อื่น

2.3 นักประพันธ์ยุคศรีกรุงและศัพท์ไทย (พ.ศ.2453-2468) นักประพันธ์ที่สำคัญของ ยุคนี้คือ ศรีสุวรณ (หลวงนัยวิจารณ์) แสงทอง (หลวงบุญยมาณพพาณิชย์) สมุห์หอม (พลพัน หุ้มแพร) กุมาริหม (นายชวลิต เศรษฐบุตร) ฯลฯ นักประพันธ์ในยุคนี้มีความแตกต่างกับยุคก่อน คือมีความใกล้ชิดกับสามัญชนมากขึ้น ดังจะเห็นว่าแม้ส่วนใหญ่จะเป็นขุนนางข้าราชการ แต่ก็มียศ และตำแหน่งไม่สูงนัก นักประพันธ์บางคนสำเร็จการศึกษามาจากต่างประเทศ และบางคนก็สำเร็จ การศึกษาชั้นสูงในประเทศ แต่ทุกคนล้วนมีความรู้ภาษาอังกฤษดี เห็นได้ว่านอกจากจะแต่งร้อยแก้ว แนวขบขันแล้ว ทุกคนยังเป็นนักแปลเรื่องสั้นและนวนิยายแนวอื่น ๆ ด้วย ร้อยแก้วแนวขบขันในยุคนี้ บางเรื่องจึงเป็นการดัดแปลงจากเรื่องของต่างประเทศโดยตรง เช่นเรื่องชุดคุณถึก สีขาว ของ แสงทอง เรื่องส่วนหนึ่งดัดแปลงมาจากเรื่อง Pickwick Papers ของ Charles Dickens และบางเรื่องผู้ประพันธ์ก็แต่งขึ้นใหม่ นักประพันธ์ร้อยแก้วแนวขบขันในยุคนี้มีจำนวนเพิ่มขึ้นจากใน

ยุคก่อนมาก และจำนวนผู้อ่านก็เพิ่มขึ้นอย่างมากด้วยเช่นกัน ผู้อ่านกลุ่มใหญ่ที่เพิ่มขึ้นมาคือสามัญชน ที่จบการศึกษาในระบบโรงเรียน ลักษณะของนักประพันธ์และผู้อ่านที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ เป็นผลมาจากการขยายการศึกษาไปสู่สามัญชนมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 (Wibha Senanan 2518 :112-125) เมื่อกลุ่มผู้ประพันธ์และผู้อ่าน เริ่ม เป็นสามัญชนมากขึ้น ลักษณะ เนื้อ เรื่องก็สอดคล้องไปด้วยคือ เป็นเรื่องราวของสามัญชนชาวบ้านแทบทั้งหมด นักประพันธ์ไม่ค่อย เสนอทัศนะหรือสะท้อนปัญหาสังคม และการ เมือง เหมือนกับนักประพันธ์ในยุคก่อน แต่จะ เน้นที่ความสนุกขบขันของ เรื่อง เป็นสำคัญ หากจะมีการแสดงทัศนะหรือสะท้อนปัญหา ก็ เป็น เรื่องที่ใกล้ตัวผู้ประพันธ์และผู้อ่าน เช่น ปัญหาความรัก การมีคู่ครองและปัญหาในครอบครัว ปัญหาสังคมส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาอาชญากรรมซึ่งไม่มีกล่าวถึงเลยในยุคก่อน ๆ แม้จะมี เรื่องขบขันที่แสดงปัญหาการรับอารยธรรมตะวันตกอยู่บ้าง แต่ผู้ประพันธ์ก็แสดงปัญหาในระดับรูปธรรม คือปัญหาที่เกิดจากการปรับระบบความรู้ให้ทันกับสิ่งประดิษฐ์วิทยาการสมัยใหม่มากกว่าจะชี้ เหตุของปัญหาในระดับนามธรรมหรือแนวคิดที่ลึกซึ้ง เหมือนเช่นนักประพันธ์ในยุคก่อน

2.4 นักประพันธ์ยุคไทย เขมร สารานุกรม และสุภาพบุรุษ (พ.ศ.2468-พ.ศ.2477)

นักประพันธ์ที่สำคัญของยุคนี้มีนักประพันธ์ของยุครีกรุงและศัพท์ไทยที่ยังแต่งต่อ เนื่องมาคือ สมุห์หอมและแสงทอง ส่วนที่เป็นนักประพันธ์รุ่นใหม่คือ คินสอ ฮิว เมอร์ริส หรือ อบ ไชยวสุ เรื่องศิลป์ (ชัย เรื่องศิลป์) บัณฑิต และ อ.ร.ค.(เอื้อม รุจิฉัย) นักประพันธ์รุ่นใหม่นี้มีลักษณะแตกต่างจากนักประพันธ์ยุคอื่น ๆ คือ เป็นสามัญชนเต็มตัว มีนักประพันธ์ที่เป็นขุนนางน้อยมาก และเป็นขุนนางระดับผู้น้อย ข้อที่น่าสังเกตคือมีนักประพันธ์ร้อยแก้วแนวขบขันในยุคนี้จำนวนไม่น้อยที่ประกอบอาชีพนักประพันธ์โดยตรง ต่างกับนักประพันธ์ในยุคก่อน ๆ ซึ่งมีอาชีพหลักคือรับราชการ นักประพันธ์รุ่นใหม่เหล่านี้แทบทั้งหมดได้รับการศึกษาในประเทศไทย โดยสำเร็จชั้นมัธยม 8 บ้าง หรือสำเร็จจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยบ้าง ลักษณะของผลงานก็จะคล้ายคลึงกับของนักประพันธ์ในยุคก่อน คือไม่เน้นการแสดงทัศนะหรือสะท้อนปัญหาเกี่ยวกับสังคมและการ เมืองมากนัก แต่จะ เน้นที่ความสนุกสนาน และมุ่งสร้างความขบขันที่องค์ประกอบต่าง ๆ รวมทั้งในกลวิธีประพันธ์ และการใช้ภาษาที่เร้าอารมณ์ขัน รวมทั้ง เนื้อ เรื่องก็จะเกี่ยวกับสามัญชนทั้งสิ้นทั้งในระดับชาวบ้านหรือชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาจากระบบการศึกษาภาคบังคับ (compulsary education)

การที่ผลงานของนักประพันธ์ใน 2 ยุคหลังไม่ค่อยแสดงทัศนะเกี่ยวกับสังคม เหมือนกับ ผลงานของนักประพันธ์ในยุคแรกนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเงื่อนไขที่สำคัญอย่างหนึ่งคือภูมิหลังทางการศึกษา และหน้าที่การงานของผู้ประพันธ์ นักประพันธ์ใน 2 ยุคแรกส่วนใหญ่จะรับราชการในตำแหน่งที่สำคัญ มีส่วนในการบริหารประเทศ สิ่งนี้อาจช่วยให้มองเห็นปัญหาต่าง ๆ ได้เร็วและแจ่มแจ้ง

กว่านักประพันธ์ในยุคหลังซึ่งไม่มีบทบาทสำคัญในการบริหารประเทศเท่าใดนัก นอกจากนั้นสถานภาพของผู้ประพันธ์ก็อาจเป็นสิ่งสำคัญ นักประพันธ์ยุคหลัง เป็นสามัญชนเสียเป็นส่วนใหญ่ คงจะยังไม่กล้าวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาต่าง ๆ ของบ้านเมือง ซึ่งเจ้านายและขุนนางเป็นผู้บริหารมากนัก ต่างจากผู้ประพันธ์ในยุคแรก ๆ ซึ่งเป็นชนชั้นสูงในสังคม โอกาสการแสดงความคิดเห็นเปิดกว้างมากกว่า และสุดท้ายตั้งแต่ยุคศรีกรุง เป็นต้นมา บันเทิงคดีร้อยแก้วแนวใหม่ทั้งเรื่องสั้นและนวนิยายเฟื่องฟูมากขึ้น โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 7 มีเรื่องสั้นและนวนิยายแนวที่แสดงทัศนะหรือสะท้อนปัญหาสังคมเกิดขึ้นมากแล้ว เช่น นวนิยายของ ศรีบูรพา หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ เป็นต้น นักประพันธ์ร้อยแก้วแนวขบขันจึงแต่งเรื่องเพื่อมุ่งให้ความบันเทิงเพียงด้านเดียวอย่างเต็มที่ และการที่นักประพันธ์ใน 2 ยุคหลังซึ่งเป็นสามัญชนเสียส่วนมากไม่ค่อยแต่งเรื่องที่แสดงแนวความคิดที่สำคัญเท่าใดนัก ก็กลับไปสอดคล้องกับลักษณะของวรรณกรรมในยุคต้นรัตนโกสินทร์ที่ว่า วรรณกรรมประชาชนจะมีลักษณะเด่นอยู่ที่ความสนุกสนานบันเทิง

จะเห็นได้ว่าการพิจารณาภูมิหลังของนักประพันธ์ประกอบกับผลงานช่วยทำให้เข้าใจลักษณะผลงาน รวมทั้งสภาพและแนวโน้มของร้อยแก้วแนวขบขันในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 ได้ดียิ่งขึ้น

3. ภาพสะท้อนของสังคมไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 ในร้อยแก้วแนวขบขัน

เมื่อได้ศึกษาองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและด้านนักประพันธ์ผู้สร้างงานแล้ว ก็จะทำให้เข้าใจชัดเจนขึ้นถึงลักษณะของงานวรรณกรรมที่ปรากฏในยุคนั้น ๆ ในขั้นต่อมาคือการศึกษาภาพของสังคมที่ปรากฏอยู่ในผลงานเหล่านั้น เพราะหลังจากพิจารณาปัจจัยในการสร้างแล้ว ก็จะดูว่าวรรณกรรมสะท้อนปัจจัยเหล่านี้ออกมาจริงหรือไม่ ในประเด็นนี้ วรรณกรรมจะเป็นภาพสะท้อนของสังคม วรรณกรรมอาจสะท้อนสังคมทั้งในด้านนามธรรมและรูปธรรม ด้านนามธรรมหมายถึงความเชื่อ ค่านิยม ความรู้สึก ความปรารถนา และชีวิตจิตใจของคน ทั้งนี้โดยผ่านทัศนะและความรู้สึกของผู้ประพันธ์ ส่วนด้านรูปธรรมหมายถึง เหตุการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นในสังคม (ตรีศิลป์ บุญขจร 2523 : 7) ร้อยแก้วแนวขบขันเป็นวรรณกรรมที่เกิดขึ้นและได้รับความนิยมมากในช่วงรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 จึงย่อมมีภาพสะท้อนของสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการรับอิทธิพลอารยธรรมตะวันตกปรากฏอยู่ในเรื่องด้วย มีร้อยแก้วแนวขบขันจำนวนมากที่มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับการรับอารยธรรมตะวันตกในสังคม แก่นเรื่องเหล่านั้นมีทั้งการแสดงทัศนะในด้านชื่นชมยกย่องและตำหนิคัดค้านการรับอารยธรรมตะวันตก การเสนอปัญหาการรับอารยธรรมตะวันตกและสาเหตุของปัญหา รวมทั้งการชี้ให้เห็นคุณประโยชน์ของอารยธรรมตะวันตกและวิธีการดำเนินชีวิตในสังคม

ที่เปลี่ยนไปตามแบบตะวันตก เรื่องเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นการแสดงแนวความคิดและสะท้อนภาพสังคมในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงไว้โดยตรง ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวถึงอย่างละเอียดในหัวข้อแก่นเรื่องในบทที่ 3 ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจึงจะกล่าวถึงภาพสะท้อนของสังคมในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงจากร้อยแก้วแนวขนบซึ่งมิได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับอารยธรรมตะวันตกในสังคมไทยโดยตรง ภาพสะท้อนเหล่านี้ยังช่วยยืนยันอิทธิพลของผู้สร้างงานคือผู้เขียน และผู้เสพงานคือผู้อ่านอีกด้วย เช่น เห็นว่าผู้เขียนเป็นใคร มีภูมิหลังอย่างไร ภาพสะท้อนสังคมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรมอาจจัดจำแนกได้ 3 ประเภทด้วยกันคือ

3.1 ภาพสะท้อนความเชื่อในสังคม ความเชื่อคือสภาพที่บุคคลให้ความมั่นใจ เห็นคล้อยตาม และพร้อมที่จะปฏิบัติตามสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และนำไปถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้ทราบ เพื่อต้องการให้เกิดความมั่นใจ เห็นคล้อยตามและปฏิบัติตามด้วย โดยไม่คำนึงว่าความเชื่อนั้น ๆ จะมีเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้หรือไม่ (นันทา ขุนภักดี 2530 : 12) ภาพสะท้อนความเชื่อที่ปรากฏเด่นชัดมากในร้อยแก้วแนวขนบคือความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 เกี่ยวกับแก่นเรื่องของร้อยแก้วแนวขนบจำนวนหนึ่ง มีแก่นเรื่องแสดงแนวคิดคัดค้านความเชื่อไสยศาสตร์ การคัดค้านย่อมแสดงว่าสังคมไทยในสมัยนั้นยังเชื่อถือเรื่องไสยศาสตร์อยู่มาก ผู้ประพันธ์ได้สะท้อนภาพความเชื่อที่ออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน โดยแต่ละเรื่องก็สะท้อนภาพความเชื่อไสยศาสตร์แง่ต่าง ๆ กันออกไป ทำให้เห็นได้ว่าไสยศาสตร์มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในแทบทุกด้าน เช่น ตัวละครเอกในเรื่อง ท่าตามฝัน ของ น.ม.ส. เชื่อถือความฝันและใช้ความฝันเป็นปัจจัยในการตัดสินใจทุกเรื่องโดยเฉพาะความรักและการมีครอบครัว ในเรื่อง ปรอททายสิทธิ์ ของ จ.จ. และ สำเร็จปรอท ของ เงินแดง ตัวละครเอกเชื่อถือเรื่องปรอทซึ่งเป็นเครื่องรางของขลังที่จะทำให้อยู่ยงคงกระพันในเรื่อง คาถาปิดไล่ ของ อาจารย์ขำ ของ คินสอ สะท้อนความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถาที่จะใช้ทำร้ายผู้อื่นได้ และในเรื่อง ถู่ย ถู่ย ของ สมเด็จพระยาครุฑราชานุภาพ และ ลายแทงในวัดโพธิ์ ของ อินทรา สะท้อนความเชื่อเรื่องปริศนาลายแทง ซึ่งตัวละครเอกนำไปขุดหาสมบัติเพราะหวังร่ำรวย สังเกตได้ว่าตัวละครในเรื่องเหล่านี้ล้วนเป็นชาวบ้านสามัญ แสดงว่าสามัญชนยังเชื่อถือเรื่องไสยศาสตร์อย่างมาก แต่การที่ผู้ประพันธ์ทุกท่านเสนอแนวคิดคัดค้านศาสตร์เหล่านี้โดยการเปิดเผยในตอนท้ายเรื่องว่าล้วนเป็นสิ่งที่ไม่มีจริง ย่อมแสดงว่าผู้ประพันธ์ไม่เชื่อในศาสตร์เหล่านี้ ประเด็นนี้น่าสนใจมากเพราะแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในสังคม อย่างน้อยก็ในกลุ่มนักประพันธ์เหล่านี้ซึ่งเป็นผู้มีการศึกษาดี ที่ผู้วิจัยกล่าวว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงก็เพราะหากลองย้อนไปพิจารณาวรรณกรรมในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อถือไสยศาสตร์จะเป็นไปในอีกรูปหนึ่ง ขุนช้างขุนแผน

เป็นวรรณกรรมที่สะท้อนให้เห็นความ เชื่อไสยศาสตร์ของคนในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ได้ชัดเจนมาก โดยแสดงให้เห็นว่าไสยศาสตร์เป็นวิชาที่สำคัญ ตัวละครชายทุกคนจะต้องรู้วิชาทางไสยศาสตร์ ขุนแผนรู้ว่าเรียนวิชาไสยศาสตร์ควบคู่กับการเรียนหนังสือโดยพระ เป็นผู้สอน การที่พระซึ่งมีสถานภาพสังคมในระดับสูง รวมทั้งมีบทบาทเป็นผู้ให้ความรู้มา เป็นผู้สอนวิชาไสยศาสตร์ ก็คงจะแสดงความสำคัญของวิชาไสยศาสตร์ได้ในระดับหนึ่ง และตลอดเรื่องผู้อ่านจะพบว่าไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตมาก เช่นในการสงครามทุกครั้งไสยศาสตร์จะมีส่วนช่วยในการรบตัวขุนแผนเองก็ใช้ประโยชน์จากไสยศาสตร์อยู่ตลอดเวลา เช่น ใช้วิชาสะเดาะกลอน วิชาการเลี้ยงผีพรายและกุมารทอง เพื่อประโยชน์ในการทำภารกิจต่าง ๆ ของตน เรื่อง ขุนช้างขุนแผน จึงสะท้อนให้เห็นความ เชื่อถือ เรื่องไสยศาสตร์อย่างแน่นแฟ้นของคนไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์

แต่เมื่อเวลาผ่านไปไม่นานนัก นักประพันธ์อีกรุ่นหนึ่งก็เริ่มแต่งวรรณกรรมคัดค้านความเชื่อไสยศาสตร์ โดยชี้ให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี เหตุผล เป็นเรื่องหลอกลวง จึงแสดงว่าสังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในด้านความคิด ระบบการคิดและการมองโลกจากแบบ เดิมมาเป็นแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ คือ เชื่อในความจริงตามประสบการณ์หรืออาจกล่าวได้ว่ามีโลกทัศน์ต่างจากคนรุ่นก่อน การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของคนไทยได้ เริ่ม เกิดขึ้นก่อนหน้านั้นแล้วซึ่ง เป็นผลมาจากการรับอารยธรรมตะวันตก อารยธรรมตะวันตกซึ่งเข้ามาในสังคมไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 นั้นได้ผ่านขั้นตอนการปฏิบัติ วิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรมมาแล้ว จึงมีรากฐานจากวิทยาการและเทคนิควิทยาที่ต่างจากวิทยาการ และ เทคนิควิทยาของไทยอย่างมาก การรับความคิดทางวิทยาศาสตร์เริ่มทำให้ปัญญาชนในยุคนั้นตั้งข้อสงสัยความ เชื่อดั้งเดิม และเริ่มวิจารณ์ความ เชื่อดั้งเดิมว่าเป็นสิ่งล้าสมัย หลักฐานที่เห็นได้ชัดเจนคือ หนังสือ แสดงกิจจานุกิจ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) หนังสือเล่มนี้เป็นเสมือนตัวแทนความคิดของโลกใหม่ที่พยายามอธิบายแนวความคิดแบบวิทยาศาสตร์ให้กับสังคมไทย เนื้อหาในส่วนแรกเป็นการอธิบายความรู้ทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับดินฟ้าอากาศและปรากฏการณ์ธรรมชาติ การศึกษาเรื่องเวลา วัน เดือน ปี ฤดู หลังจากนั้นจึงได้ชี้ให้เห็นว่าไตรภูมิพระร่วงมีเนื้อความหลายตอนที่ขัดแย้งกับหลักวิทยาศาสตร์และไม่สามารถหาหลักฐานหรือพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ เช่น เรื่องสันฐานของโลก แต่ผู้แต่งก็ได้พยายามชี้ให้เห็นว่าคำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติในไตรภูมินั้นไม่ใช่แก่นคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยแท้ (เชิด เกียรติ อัครการ 2529 : 86-90) หนังสือเรื่องนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 องค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง เป็นผู้ทรงตื่นตัวในการศึกษาวิทยาการตะวันตกอย่างมาก เพราะวิทยาการนั้นทำให้พระองค์ เข้าใจสถานการณ์ของโลกและของประเทศว่าควรจะปรับตัวอย่างไร และทรงจ้างฝรั่งมาถวายพระอักษรพระราชโอรสพระราชธิดา (ประวัติศาสตร์กรุงรัตน

โกลินทร์ เล่ม 2 2525 : 406-407) และในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการตั้งโรงเรียนสอนวิชาแบบตะวันตกขึ้นซึ่งเท่ากับ เป็นการวางรากฐานโลกทัศน์แบบใหม่ให้กับคนทั่วไปอย่างสมบูรณ์

เมื่อย้อนกลับมาพิจารณานักประพันธ์ร้อยแก้วแนวขบขัน เหล่านี้ก็จะพบว่าล้วน เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาแบบใหม่ทั้งสิ้น สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพผู้ทรงนิพนธ์ เรื่องขบขันคัดค้านความเชื่อไสยศาสตร์เป็นพระองค์แรก คือเรื่อง ดู่ ดู่ แม้จะไม่ได้เสด็จไปเรียนที่ต่างประเทศ แต่ก็ทรงได้รับการศึกษาตามแบบใหม่ในวัง น.ม.ส. ทรงศึกษาเล่าเรียนในสังคมตะวันตกโดยตรง และนักประพันธ์ร้อยแก้วแนวขบขันในยุคหลัง ๆ ก็ล้วนได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนทั้งสิ้นบุคคลเหล่านี้จึงได้รับการศึกษาแบบใหม่มาตั้งแต่ต้น ได้รับการฝึกฝนให้มีวิสัยคิดและวิธีการมองโลกอย่างมีเหตุมีผลตามแบบวิทยาศาสตร์ ดังนั้นจึงเกิดการแต่งเรื่องคัดค้านความเชื่อไสยศาสตร์ซึ่งพิสูจน์ไม่ได้ตามระบบวิทยาศาสตร์

ร้อยแก้วแนวขบขัน เหล่านี้จึงมีความสำคัญในฐานะประจักษ์พยานยืนยันให้เห็นว่าในขณะนั้นคนไทยบางส่วน เริ่มมีโลกทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไป และการที่ผู้ประพันธ์แต่งเรื่องเหล่านี้ขึ้นมาก็ยังแสดงอีกว่าคนที่ยังมีโลกทัศน์แบบเก่าก็ยังมียึดมากในสังคม กล่าวได้ว่าร้อยแก้วแนวขบขันที่เสนอแนวคิดคัดค้านความเชื่อไสยศาสตร์นี้เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงผลของการรับอารยธรรมตะวันตกที่สำคัญที่สุดต่อสังคมไทยนั่นคือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ซึ่ง เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับลึกที่สุด

3.2 ภาพสะท้อนค่านิยมในสังคม ค่านิยมคือวิถีของการจัดรูปความประพฤติที่มีความหมายต่อบุคคล และเป็นแบบฉบับของความคิดที่ฝังแน่นสำหรับยึดถือในการปฏิบัติตัวของคนในสังคม (ไพฑูริย์ เครือแก้ว 2506 : 6) ค่านิยมที่น่าสนใจซึ่งปรากฏเป็นแนวคิดในร้อยแก้วแนวขบขันคือค่านิยมเกี่ยวกับคู่ครอง ร้อยแก้วแนวขบขันในช่วงรัชกาลที่ 5 คือในยุคครุฑเฑาะพถึงวชิรเฑาะพ และยุคลัทธิวิทยาถึงชวนหัวจำนวนไม่น้อยได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมในยุคนั้นว่า ชายไทยยังนิยมมีภรรยาหลายคน หรือเรียกว่าระบบการสมรสแบบมากเมีย (polygyny) (อานนท์ อากาศิรม 2529 : 6) เช่น ในเรื่อง ทะเลเล็กเทิกเทิก ของเจ้าหมื่นศรีสรรักรัษ พระยารามกำแหงบิดาของพ่อทองดี มีภรรยาเอกคือคุณแม่ด้วง และมีภรรยาน้อยสาว ๆ อยู่ในบ้านเป็นจำนวนไม่น้อย พ่อทองดีลูกชายซึ่งเพิ่งกลับจากอังกฤษเห็นภรรยาน้อยเหล่านี้นั่งกันเป็นหมู่ก็ตรงเข้าไปค้ำบจะขอจับมือเพราะถือธรรมเนียมฝรั่งเห็นว่าเป็นแม่เลี้ยง พระยารามกำแหงไม่พอใจจึงไล่ "อีเล็ก ๆ" เหล่านี้ไม่ให้มายุ่ง เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าขุนนางไทยในยุคนั้นนิยมมีภรรยาน้อยและเลี้ยงไว้วางลักษณะกึ่งเป็นบ่าวคอยรับใช้คนและภรรยาหลวงด้วย จึงไม่เกิดปัญหาในครอบครัว การมีภรรยาน้อยนี้ขุนนางคนหนึ่ง ๆ ก็คงจะมีภรรยาน้อยจำนวนมาก ดังเห็นได้จากในเรื่อง แม่วันปลอม ของ

แก้วแกลบ ผู้ประพันธ์ได้บรรยายถึงการที่ตัวละคร เอกไป เยี่ยมบ้านคุณพระคนหนึ่งและภรรยาน้อยหลายคนของคุณพระได้ออกมารับรอง ผู้ประพันธ์ เรียกหญิงสาวเหล่านั้น เป็น เชิงล้อ เลียนว่า "คณะองค์ของคุณพระ" การเรียก เป็นคณะแสดงให้เห็นว่าขุนนางไทยคงมีภรรยาน้อย เป็นจำนวนมาก การนิยมมีภรรยา มากกว่า 1 คนนี้ ปิยนาด บุณนาค และมรรยาท กิจสุวรรณ (2526 : 81-82) อธิบายว่า เป็นค่านิยมของทุกชนชั้นในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ ขุนนาง จนถึงสามัญชน โดยเฉพาะคนชั้นสูงถือว่าการมีภรรยา มากกว่า 1 คน เป็นเครื่องแสดงอำนาจบุญบารมี ยิ่งมีตำแหน่งสูงก็ควรมีภรรยา มากไว้ เป็นบริวารประดับบารมี

แต่ร้อยแก้วแนวขนบชั้นในยุคลัทธิวิทยาถึงชนหัวซึ่งมีตัวละครสำคัญ เป็นชนชั้นสูงซึ่งได้รับการศึกษาจากต่างประเทศได้สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการมีภรรยาที่แตกต่างออกไป เช่น ในเรื่อง ย่องเบา ของแม่วัน ทดลองความไหวพริบ ของน้อยลา ท่านผู้หญิงกันโชก ของแก้วแกลบ ฯลฯ ตัวละคร เอกฝ่ายชายล้วนมีภรรยาเพียงคนเดียวและไม่มี เหตุการณ์ตอนใดที่แสดงว่ามีภรรยา น้อย สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ชนชั้นสูงซึ่งเป็นนักเรียนนอกได้เริ่มนำค่านิยมของการมีภรรยาเพียงคนเดียวหรือระบบการสมรสแบบผัวเดียวเมียเดียว (monogamy) (อานนท์ อากาศิรณ 2529 : 6) เข้ามาปฏิบัติ หลักฐานที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดเห็นจะได้แก่กรณีของพระบาทสมเด็จพะมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จันทรรัตน์ ประวาลปัทม์ (2521 : 183) ซึ่งได้ศึกษาเปรียบเทียบราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 กล่าวไว้ว่า การที่พระบาทสมเด็จพะมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผ่านการศึกจากประเทศตะวันตก จึงทรงตั้งพระทัยแต่ในตอนที่แรกว่าจะทรงมีพระมเหสี (ภรรยา) เพียงองค์เดียว เช่นเดียวกับธรรมเนียมตะวันตก และต่อมาถึงแม้พระองค์จะทรงมีพระมเหสี 3 องค์ และพระสนมอีก 1 คน แต่ก็สังเกตได้ว่าไม่ได้ทรงมีพร้อม ๆ กัน จะทรงมีใหม่ก็ต่อเมื่อทรงแยกกับมเหสีองค์เดิมแล้ว ลักษณะเช่นนี้แตกต่างกับสมเด็จพะบรมชนกนาถของพระองค์โดยสิ้นเชิง พระบาทสมเด็จพะจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระมเหสีและเจ้าจอมเป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์ไทยในสมัยก่อน เมื่อย้อนมาพิจารณาร้อยแก้วแนวขนบชั้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่สะท้อนค่านิยมของการมีภรรยาเพียงคนเดียว จะสังเกตได้ว่าตัวละครในเรื่องยังเป็นชนชั้นสูงที่มีการศึกษาแบบใหม่เท่านั้น

แต่เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 ร้อยแก้วแนวขนบชั้นจำนวนหนึ่งเริ่มสะท้อนให้เห็นว่าค่านิยมนี้ปรากฏทั่วไปในหมู่สามัญชนชาวบ้านแล้ว เช่นแนวคิดในเรื่อง รวมเป็นสองขุม ของ ท.สุทธิเสมอ ท่อมอดัม ของ เปล่ง ดิษยบุตร ช้อนกล ของ นายพาน เป็นต้น เรื่อง รวมเป็นสองขุม เป็นเรื่องของภรรยาที่ทำอุบายลวงสามีว่าตนป่วยหนัก สามีจึงไปตามหมอน้ำมนต์มารักษา เมื่อหมอมารถึง ภรรยาก็ได้เปิดเผยความจริงว่าตนทำกลอุบายเพราะต้องการให้หมอช่วยเหลือ

เนื่องจากสามีจะนำหญิงอีกคนหนึ่งเข้ามาอยู่ร่วมบ้านเป็นภรรยาบ่อย แต่ตนยอมรับไม่ได้ จึงขอให้
 หมอช่วยแก้ปัญหาโดยการบอกกับสามีว่า หญิงคนนั้นเป็นกาลกิณีไม่ควรที่จะนำเข้ามา เป็นเมียบ่อย
 สามีก็เชื่อและให้เงินหมอมามากมาย เป็นค่าตอบแทนที่หวังดี และหมอยังได้รับเงินรางวัลจากภรรยา
 อีกทางหนึ่ง ส่วนเรื่องพ่อหมอดู้ม และเรื่อง ข้อนกลั่น เป็นเรื่องของสามีเจ้าชู้และภรรยาขี้อิจฉา
 ทั้งสองเรื่องนี้ไม่ได้เสนอแนวคิดที่แสดงค่านิยมใหม่โดยตรง แต่มีแก่นเรื่องแสดงปัญหาใน
 ครอบครัวอันเนื่องมาจากสามีเจ้าชู้ลอบไปติดพันหญิงสาวอีกคนหนึ่ง การที่ภรรยาคุ้ยแค้นและทำร้ายร่างกาย
 สามีและขึ้นรุนแรงที่สุดคือไม่ยอมให้เข้าบ้าน ให้แยกกันอยู่เป็นเวลานาน น่าจะเป็นสิ่งที่แสดง
 ให้เห็นว่าภรรยาไม่ยอมรับการที่สามีจะมีภรรยาอีกคนหนึ่ง ซึ่งลักษณะนี้ต่างกับภรรยาหลงใหลในร้อย
 แก้วแนวขบขันในยุคก่อน ๆ มากที่ไม่เห็นการที่สามีมีภรรยาบ่อยเป็นเรื่องผิด ถึงแม้ในบางเรื่องจะ
 แสดงให้เห็นความขัดแย้งกันในหมู่ภรรยา แต่ก็ไม่ใช้ในลักษณะการต่อต้านระบบการสมรสแบบเดิม
 ดังเช่นในเรื่อง กลแก่หึง ของ อ.ต. เมื่อสามีทากลอบยั่วกับปัญหาขัดแย้งได้สำเร็จและแสดงให้
 ทั้งสอง 2 คนเห็นชัดว่ารักเท่าเทียมกันและทั้งสองมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อมกว่ากัน ภรรยาทั้งสองก็
 ประองครองรักใคร่กันและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จะเห็นได้ว่า เรื่องขบขันเหล่านี้แสดงให้เห็นถึง
 การเปลี่ยนแปลงของค่านิยมซึ่งเป็นผลมาจากการรับอารยธรรมตะวันตก

3.3 ภาพสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในสมัยรัชกาลที่ 5
 ถึงรัชกาลที่ 7 มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งในด้านวัฒนธรรม และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ
 ในการดำรงชีวิต ภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไปนี้มองเห็นได้ง่ายและชัดเจนกว่าความ
 เปลี่ยนแปลงในด้านความเชื่อและค่านิยม เพราะปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

ในด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรมคือแบบอย่างการดำเนินชีวิตในเรื่องต่าง ๆ ของกลุ่ม
 สังคมหนึ่งซึ่งเห็นได้ว่าทำให้แตกต่างจากกลุ่มสังคมอื่น (พทยา สายหู 2529 : 23) มีภาพ
 สะท้อนของวัฒนธรรมหลายประการที่ปรากฏในร้อยแก้วขบขัน แต่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงวัฒนธรรมด้าน
 วัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดที่สุดคือวัฒนธรรมการแต่งกาย สำหรับการแต่งกายของชาย เรื่องขบขัน
 ที่มีตัวละครเป็นข้าราชการจะสะท้อนให้เห็น เครื่องแบบข้าราชการไทยซึ่งมีลักษณะเป็นการแต่ง
 กายแบบไทยผสมกับตะวันตกดังเช่น การแต่งกายของคุณพระในเรื่อง แม่วันปลอม ของ
 แก้วกลบ

ข้าพเจ้าทราบแต่ที่ท่านเป็นขุนนางเพราะท่านใส่เสื้อยันต์ขุนนางคุมเจ็ดเม็ด คัด
 ด้วยผ้าลายสองซึ่งยังไม่ได้ซักเลย คมที่ใส่สั้นสีเหลือง ๆ ไม่ทองก็กาไหล่ ไม่กาไหล่
 ก็ทองเหลือง แต่เห็นจะกาไหล่มากกว่าอื่น สายนาฬิกาที่พกนั้นเป็นสายเดี่ยวมีพู่ทอง
 ห้อยแทนล็อกเกิด พกยานลงไปเกือบถึงกระเป่าล่าง ผ่านงูไข่มวงสีกรมท่าแก้อย่าง

เนื้อแน่นออกจากหีบใหม่ (ถ้าใส่หีบ) ถุงเท้าที่ใส่ที่นั้นค่อนข้างหย่อนและต้องการซักเล็กน้อย แต่รองเท้าแดงจวนั้นสะอาดบริสุทธิ์ดี

(แก้วแกลบ 2444 : 146-147)

จะเห็นได้ว่าข้าราชการนุ่งผ้าม่วงแบบไทย แต่สวมถุงเท้า รองเท้าเต็มยศแบบฝรั่ง การแต่งกายของชายนั้นไม่ค่อยเห็นความเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่ของหญิงเปลี่ยนแปลงตามแฟชั่น ตะวันตกบ่อยครั้งและร้อยแก้วแนวขบขันก็สะท้อนเอาไว้ได้อย่างชัดเจน ในช่วงปลายรัชกาลที่ 5 สตรีชั้นสูงยังนิยมนุ่งโจงกระเบน แต่สวมเสื้อแบบฝรั่งและสะพายแพรสวมถุงน่องรองเท้า และนิยมไว้ผมดอกกระทุ่ม แต่ในสมัยรัชกาลที่ 6 ความนิยมก็เปลี่ยนแปลงจากการนุ่งโจงกระเบนไปเป็นการนุ่งซิ่น มีการเลือกใช้ผ้าแบบต่าง ๆ ทั้งซิ่นไทย ซิ่นเขิง ฯลฯ เสื้อจะเป็นเสื้อรัดรูป และเมื่อมีการนำภาพยนตร์ฝรั่งมาฉาย สตรีก็เริ่มหันมานุ่งกระโปรงกันบ้างตามแบบสตรีฝรั่ง ในด้านทรงผม ความนิยมเปลี่ยนไปเป็นผมยาว ผมบ๊อบ หรือผมซิงเกิ้ล (ศิลปวัฒนธรรมไทย เล่ม 3 2525 : 9-13) ในเรื่องจดหมายพระนมหม่อม ของ สาดราชีวะ ผู้ประพันธ์เสนอแนวคิดว่าการแต่งกายของหญิงในสมัยปลายรัชกาลที่ 6 มีหลากหลายมาก และความนิยมบางอย่างก็ไม่เหมาะสม เรื่องขบขันเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีไทยในช่วงรัชกาลที่ 6 ได้ชัดเจน

ข้าสั่ง เกตุคุณหญิงสาวสมัยนี้ช่างปรูดปราดนี้กระไร... ข้าเองตั้งแต่เกิดมาจนปานนี้ มันก็นุ่งผ้าสรวม เสื้อแขนยาวท่อมแพรจิบอยู่ดั่งนี้ตลอดมา เองลือย่าว่าแต่นานเท่านั้นเลย ใน 2-3 ปีนี้ไปรดน้ำสงกรานต์ข้าที่ไรข้าสั่ง เกตุเห็น เองแต่งตัวพิศดารขึ้นทุกที ... เครื่องนุ่งต่าง ๆ ของเองก็หมดดี ข้าอยากจะรู้ว่าเองจะนุ่งอะไรกันแน่เท่าที่ข้าเห็นผ้าซิ่นลาวเองก็นุ่ง ผ้าม่วง มาเย็บเป็นถุงเองก็ใช้ โสร่งไหมแขกก็สวม ตาโง้งพม่าก็ชอบ ยังแถมกระโปรงฝรั่งอีกบ่อย ๆ ถ้าจะให้ข้ากลับเป็นสาวสมัยใหม่และนุ่งถุง ข้าคงไม่นุ่งซิ่นลาวเป็นแน่ละ ข้าอาจรู้สึกที่ข้าเสวยชาติเป็นกึ่งกือ ด้วยมันลายเป็นปล้อง ๆ กระโปรงข้าก็เห็นจะไม่เลือกนุ่งอีกด้วยข้า เกรงไปว่ามันจะไม่ใช้ฝรั่งจิ้มพริกกะเกลือ มันจะไปจิ้มกะปิเข้าเสียแหละแน่กว่า

พูดถึงเสื้อแล้วข้าเป็นลม แต่ก่อนร้อนตาไร ข้าก็ไม่เคยได้ยินว่าเสื้ออะไรที่ไม่มีแขน ใ้อพระอนิจจัง! ไม่มีแขนไม่มีคอก็จะสรวม เสื้อทำไมเล่า ... ผมของเอ็งนั่นมันอะไรกันแน่ ทีแรกเองบอกว่าเขาไว้ผมยาวกันเองต้องไว้ มาบัดนี้ข้าเห็นกลับ เปนตัดสั้นเพียงคอ นี้จะหันไปไว้ผมประบ่าสมัยคุณย่าของข้ากระมัง อ้ายผมยาวข้าก็เบื้ออยู่แล้ว ไปไหนตะละที่แสนเข็ญ แต่ว่าพอชินเสียก็ดูไม่ประดักประเดิดเท่าใด มาตัดผมสั้นเพียงคอลิ

เองต้องนั่งประดิษฐ์ประคอยคิดผม คัดด้วยเครื่องคัดต่าง ๆ ทำให้ตัวเองแลดูเหมือน
หัวเงาะป่า

(สาตราชีวิต 2467 : 236-238)

การแสดงแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นการแต่งกายแบบต่าง ๆ ของสตรีทั้งรุ่นเก่ารุ่นใหม่
ได้ชัดเจนรวมทั้งแสดงให้เห็นวิธีการรับวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ผสมผสานกับของไทย

ในด้านเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต ร้อยแก้วแนวขบขันสะท้อนให้เห็น
การรับเอาสิ่งของเครื่องใช้ที่เป็นผลผลิตทางวิทยาการสมัยใหม่มาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน
แทบทุกด้าน ดังเช่นในด้านยานพาหนะ มีทั้งภาพการใช้รถเจ๊ก รดยนต์ รดราง รถม้า รถไฟ
ด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ตลอดจนถึงสิ่งให้ความบันเทิง เช่น
วิทยุ และภาพยนตร์ ภาพยนตร์เป็นผลผลิตจากวิทยาการสมัยใหม่อย่างหนึ่ง ซึ่งมีกล่าวถึงในร้อย
แก้วแนวขบขันมาก และสะท้อนให้เห็นพัฒนาการในการรับวิทยาการสมัยใหม่ของคนไทยได้ การ
ฉายภาพยนตร์ครั้งแรกในเมืองไทยเท่าที่ปรากฏหลักฐานคือในปี 2440 นายมาร์คอฟสกิน่าภาพยนตร์
ซึ่งเรียกว่า Paris Cinematograph มาฉายและมีแตรวงประกอบ มีผู้ได้ชมประมาณ 600 คน
(โคม สุวงศ์ 2525 : 13-15) เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 5 ภาพยนตร์ยังเป็นของใหม่ยังไม่มี
โรงภาพยนตร์และคงยังมีผู้ได้ชมน้อย จึงยังไม่มีมีการกล่าวถึงในร้อยแก้วแนวขบขัน แต่เมื่อถึงสมัย
รัชกาลที่ 6 ภาพยนตร์ได้รับความนิยมมากจนถึงขนาดต้องสร้างโรงภาพยนตร์ ร้อยแก้วแนวขบขัน
จำนวนมากก็กล่าวถึง ภาพยนตร์ทั้งในด้านลักษณะ เนื้อหา และโรงภาพยนตร์ เช่นในเรื่อง อันเอ
คูเขเท็ด ของ นายพาน เสนอเรื่องราวของชายหนุ่มที่รู้ภาษาอังกฤษเพียงงู ๆ ปลา ๆ แต่คิดว่า
ตนเองเก่ง และถูกคนที่ไม่รู้ว่าเป็น "อันเอคูเขเท็ด" ผู้ประพันธ์สร้างเหตุการณ์ที่พิสูจน์ให้เห็นว่าไม่มี
ความรู้ย่างแท้จริงด้วยการไปชมภาพยนตร์

เราทั้งสามเข้าไปนั่งอยู่ในบ็อกซ์หนึ่ง ณ โรงหนังพัฒนาการ คือวันนั้นมีเครื่องสาย
บรรเลงจึงทำให้ครึกครื้นมาก คนก็แน่นจนไม่มีที่จะนั่ง พอหนังเริ่มฉาย คุณจำก็เริ่ม
แปลที่เดียว ตอนหนังตลกฉาย คุณจำก็แปลพร่ำเรื่อยมา เรื่องราวในหนังนั้นมิว่าบิดา
กับบุตรสาวและคู่รักของบุตรสาวกำลังจัดแจงแต่งตัวจะไปไหนก็ไม่ทราบ ครั้นแล้วก็
ฉายเป็นตัวอักษรบอกว่า "แอทเดอะบอลล์" (at the "ball")

คุณจำแปลออกมาดัง ๆ ว่า "พระบามะสถาน" ...

แต่พอฉายออกมาสิรูปการกลับ เปลี่ยนแปลงโละพอกันหมดตามธรรมดาหนังตลก
มักจะให้คำชนิดที่เรียกว่า "แสลง" เสมอ ฉะนั้นคำว่า "บอลล์" นี้จึงทำได้แปลว่าลูก
บอลล์หรือการเต้นรำ การสโมสรมิ พอภาพฉายออกมาก็เป็นสนามใหญ่มีการเล่นครึก

แก้ทุกอย่างใหญ่โตมีคนคนหนึ่งอัจฉริยะสูงรอบ เต็มไปหมด และตัวหนังทั้ง 3 ที่กล่าวแล้วก็
ไปนั่งดูกรีก เก้าอยู่ด้วย

(นายพาน 2466 ข. : 60-61)

เหตุการณ์ตอนนี้สะท้อนให้เห็นสภาพของโรงหนัง ลักษณะของหนังที่ยังเป็นหนังเงียบมี
การฉายภาพสลับกับคำบรรยาย และฉายเป็นเรื่องสั้น ๆ หลายเรื่อง ตลอดจนความนิยมของคน
ต่อภาพยนตร์

ในปี 2465 ได้มีฝรั่งเข้ามาสร้างภาพยนตร์ไทยเรื่องแรกคือ นางสาวสุวรรณ และในปี
ปี 2470 คนไทยก็เริ่มตั้งบริษัทจัดสร้างภาพยนตร์ไทยเอง (โคม สุวงศ์ 2525 : 19-20)
ร้อยแก้วแนวขบขันก็สะท้อนความก้าวหน้าไว้อย่างดี เช่น ในเรื่อง ผู้สมัครภาพยนตร์ไทย ของ วินัส
เรื่องขบขันเรื่องนี้เสนอแก่นเรื่องเกี่ยวกับลักษณะนิสัยที่เป็นข้อบกพร่องของมนุษย์คือความไม่รู้จักร
เกรงใจผู้อื่น โดยเสนอผ่านเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างภาพยนตร์ ตัวละครเอกเป็นผู้มาขอสมัคร
แสดงภาพยนตร์กับผู้กำกับ หรือในเรื่อง บริษัทภาพยนตร์ไทย เชี่ยวโฉมบุลย์ ของสมุทหอม เสนอ
เรื่องราวของนายซังซึ่งฝันจะสร้างภาพยนตร์เรื่องรามเกียรติ์ มีการสร้างฉากให้สมจริง จะจ้าง
ฝรั่งมากำกับการแสดงแทนคนไทย เพื่อจะได้ขายให้ฝรั่งด้วย แต่นายซังก็ไม่ได้สร้างเพราะไม่ถูก
ล็อตเตอรี่ จึงไม่มีเงินทุน เรื่องราวของภาพยนตร์ซึ่งสะท้อนผ่านร้อยแก้วแนวขบขันเรื่อย ๆ มา
ในแต่ละยุค ได้สะท้อนให้เห็นการรับเครื่องใช้ที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่ของตะวันตก ตั้งแต่ในระดับ
ที่รับเข้ามาใช้เลย และพัฒนามาเรื่อยๆจนถึงระดับที่ผลิตสิ่งนั้นขึ้นใช้เองได้ สิ่งนี้ยังแสดงให้เห็นแง่
มุมที่ลึกซึ้งลงไปอีกถึงระบบการศึกษาซึ่งก้าวหน้าไปทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าร้อยแก้วแนวขบขันในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 ได้
สะท้อนให้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมในช่วงที่รับอารยธรรมตะวันตก ตั้งแต่ในระดับลึก
ที่สุดคือโลกทัศน์ของคนในสังคมซึ่งเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรม จนถึงในระดับรูปธรรมที่เห็นได้
ชัดเจนที่สุดคือชีวิตความเป็นอยู่และทำให้เห็นภาพสะท้อนของผู้เขียนและผู้อ่านในยุคนั้นอย่างชัดเจน

การศึกษาองค์ประกอบด้านผู้เสพงานวรรณกรรมช่วยให้คำตอบได้ว่าเหตุใรร้อยแก้วแนว
ขบขันจึงได้รับความนิยมอย่างสูงนอกเหนือไปจากคำตอบในด้านตัวงานวรรณกรรมโดยตรง การ
ศึกษาภูมิหลังของนักประพันธ์ช่วยให้เข้าใจลักษณะรวมทั้งสภาพและแนวโน้มของร้อยแก้วแนวขบขัน
ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น การศึกษาในแง่ทั้งสองนี้จึงให้ประโยชน์อย่างยิ่งในการค้นหาคำตอบเกี่ยวกับ
ร้อยแก้วแนวขบขันโดยตรง และการศึกษาร้อยแก้วแนวขบขันก็ช่วยสะท้อนให้เห็นสังคมไทยในสมัย
รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 ได้อย่างลึกซึ้ง อีกทั้งยังสะท้อนภาพของผู้เขียนและผู้อ่านงานดังกล่าว
มาแล้ว